

9. Регент: воспоминания и размышления / беседу с М. Литвиненко провели А. Верстюк и А. Лебедев // Регентское дело. – 2008. – №6. – с. 55-63.
10. Трошинский, Дмитрий Прокофьевич // История Полтавы : сайт Бориса Тристанова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://histpol.pl.ua/ru/?option=com_content&view=article&id=3197 (дата и время обращения: 15.01.2016. 09:20). – Название с экрана.

* * *

УДК 929Ертугрул:778.5.022.82(477.74-21)»1926/1927»

Г. Лізавенко

ТВОРЧА ДІЛЬНІСТЬ «БАТЬКА» ТУРЕЦЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ МУСХІН ЕРТУГРУЛА НА ОДЕСЬКІЙ КІНОСТУДІЇ

У статті досліджується діяльність турецького режисера Мусхін Ертугрула на Одеській кіностудії. Простежено його подальшу діяльність після звільнення з кіностудії й повернення до Туреччини.

Ключові слова: Мусхін Ертуграл, Одеська кінофабрика, режисер, німий кінематограф.

Відомий турецький режисер, який стояв біля витоків турецького кіномистецтва – Ертуграл Мусхін, свої творчі намагання починав у різних країнах і містах, одним з яких була Одеса. Саме тут він працював протягом двох років, переймаючи навиків своїх колег, які також створювали у цей час в Україні «великий німий» кінематограф. Його по праву називають «батьком» турецького кіно. Одним з перших в Туреччині він почав знімати художні фільми. Він зробив теж саме, що для українського кінематографа зробив Довженко – підняв його на новий рівень, дав поштовх до майбутнього, вдихнув в нього життя.

Постать Ертугрула у Туреччині відома, але на жаль в Україні про нього знають недостатньо. Народився Ертуграл у 1892 році в Стамбулі, там отримав середню освіту. Потім, захопившись театральним мистецтвом, він вступив до групи Бурханеттіна Тепсі і почав виступати в театрі, грати в спектаклі «Шерлок Холмс» [1, с. 22-36]. У 1911 році відправився до Парижу для того, щоб отримати театральну освіту. У 1913 році повернувся на батьківщину і заснував Національний театр та організував трупу «Мусхін Ертуграл і його товариші». На сцені цього

театру ставились багато спектаклів за мотивами іноземних творів, загалом французьких. Потім він стає помічником головного режисера драматичного театру «Дарюльбедаї», де поставив значну кількість п'єс, які принесли йому популярність.

У 1916 році він відправився до Німеччини, де й захопився кінематографом. Разом з відомими німецькими акторами Марією Кармі і Гансом Альберсом він знімався на кіностудії «Біоскоп», при цьому займався популяризацією кінематографу на сторінках стамбульського журналу «Темаш», публікуючи ряд статей про досягнення кіно в Європі. У 1920 році Мусхін створив студію «Стамбул – фільм» у Берліні й зняв свій перший фільм «Самсон» («Страждання»). Одночасно він знімався у якості актора на кіностудії «Стюарт – Вебб» у фільмах «Чорний тюльпан», «Слуги диявола» і «Караван смерті».

У 1921 році він повернувся на батьківщину і намагався заснувати в Стамбулі студію «Бозкрит», але йому цього зробити не вдалося. Наступний рік був більш успішним, Ертугрул почав працювати головним режисером на студії «Кемаль – фільм», на якій, поки він був за кордоном, відбулися зміни, почала вдосконалюватися виробнича база національного кінематографу. У 1922 році фірма «Кемаль – фільм», була реорганізована в кіностудію і приступила до зйомок фільмів. Ертугрул Мусхін переносить на екран кілька оперет, знімає драми та історичні картини. Першою стрічкою була «Любовна трагедія в Стамбулі» за участю Ваграма Папазяна, який згодом став найбільшим майстром вірменської сцени.

З середини 20-х років в біографії Ертугрула почався новий період. У 1925 році він приїхав до Радянського Союзу, стажувався в театрі Всеволода Мейєрхольда й працював на московській кінофабриці. У 1926-1927 рр. він працював режисером на Одеській кіностудії, де знімав фільми «Спартак» і «Гаміла» й написав сценарій картини «П'ять хвилин» [2, с. 168-169]. Про фільм «Спартак» є згадки в книзі А. Я. Каплера, який зазначав, що Мусхіна запросили «на валюту» [3, с. 55-56]. Про самого режисера очевидці писали: «Це був середніх років турок. Його прийняли як великого іноземного спеціаліста, поселили в готелі «Лондонський» і стали приділяти йому всілякі знаки уваги. Йому надали автомобіль «Бенц» – один з двох, які були на кінофабриці легкових машин» [4, с.46].

Багато шанувальників кіно, а особливо шанувальниць чергували на проти готелю, «Лондонської», щоб побачити Ертугрула, коли той виходитиме на прогулянку. Виглядав режисер досить помпезно: був одягнений у кремові штани, синій піджак, на ногах – черевики на «гумі», в руці тримав ціпок [5, с. 237].

На постановку фільму «Спартак» було виділено колосальні на той час кошти, які зазвичай складали кошторис чотирьох, а то й п'яти стрічок. В якості консультанта запросили спеціаліста по історії Рима професора Варнеке. Зйомки фільму проходили в Криму, на горі Аю-Даг. Фільм був успішно знятий, проте режисер не лише не виправдав ідейних задумів дирекції кінофабрики, але й нажив скандальної слави. Основну лінію сюжету він побудував на придуманій історії кохання Спартака і дружини диктатора Риму – Сулли. [6, с. 123]. До нашого часу фільм не зберігся.

В основі фільму «Таміла» – екранізація антиколоніального роману Ф.Дюшена, якому режисер зумів надати майже трагічний відтінок. Це – кіноповість про життя арабської жінки, про її важку долю. У трактуванні Ертугрула фільм більш гостро викриває соціальну нерівність, ніж це відображено в самому романі. Зйомки відбувались у Бібі-Ейбат, на Апшеронському півострові, нині районі міста Баку. Цей фільм також не дійшов до наших днів. Не збереглися й згадки про подальшу діяльність Ертугрула на одеській кіностудії. У зв'язку з його терміновим від'їздом на батьківщину, де його було призначено художнім керівником кіностудії «ШЕК-фільм», постановка фільму «П'ять хвилин» в Одесі не була здійснена.

У 1928 році Мухсін Ертугрул на кіностудії «ШЕК-фільм» зняв картину «Анкарський поштовий ЕКСПРЕС», продовжуючи героїчну тему недавньої визвольної боротьби турецького народу. Сюжетна лінія фільму побудована в детективному жанрі. Усі зйомки відбувались лише «з натури», так як фірма не мала своїх павільйонів. Незважаючи на технічну недосконалість, цей фільм увійшов до скарбниці турецького німого кіно.

У 1922 – 1930 роках у Туреччині, крім Ертугрула, ігрові фільми ніхто не знімав, а в період його перебування в Радянському Союзі на екрани країни взагалі не вийшло жодного турецького фільму. З 23-х художніх картин 1930-х років 16 були поставлені Мухсіном Ертугрулом. Тому його по праву називають «батьком» турецького кіно.

Вихід на екрани країни в 1931 році першого звукового фільму «На вулицях Стамбула», відкриває нову сторінку в історії турецької кінематографії. Фільм «На вулицях Стамбула» був створений на кіностудії «ШЕК-фільм». Автором сценарію і постановником був Мухсін Ертугрул. Цей фільм не лише ознаменував кінець німого і народження звукового кіно в Туреччині, а й заклав основи співпраці з майстрами зарубіжного кінематографу. До того ж це був один з перших турецьких художніх фільмів, який демонструвався за кордоном. Правда, з появою звуку в кінематографі турецьке кіно зіткнулося з необхідністю докорінної реорганізації своєї виробничої бази. Адже фільм «На вулицях Стамбула» було озвучено за кордоном на студії фірми «Тобіса-Кланг-фільм» і

обійшовся «ШЕК-фільму» в величезну суму. У 1932 р Мухсін Ертугрул створив фільм «Нація прокидається», відтворюючи на екрані епізоди боротьби Туреччини за національну незалежність. Вперше він відійшов від театральних канонів. У батальних епізодах відчувається вплив радянських фільмів «Броненосець «Потьомкін», «Жовтень» і «Уламок імперії». Очевидно, що роки, проведені Ертугрулом в СРСР, не пройшли для нього безслідно. Кіностудія «ШЕК-фільм» зіграла значну роль в становленні й розвитку турецького кіно, створивши в 1930-х роках 20 повнометражних і 3 короткометражних художніх фільмів, а також низку документальних кінострічок. Уперше в історії кінематографу Туреччини «ШЕК-фільм» здійснив спільну постановку з іноземною кінофірмою. У 30-ті роки ХХ ст. з'явилися перші фільми, де здійснено спробу відобразити на екрані життя простого народу, соціальні протиріччя в турецькому суспільстві.

Низький художній рівень турецьких фільмів у 1940-х роках зумовлений діяльністю в країні суворої цензури. Про фільми з соціальною тематикою не могло бути й мови. Мухсін Ертугрул, знявши на початку війни комедійний фільм «Ревнивець», на п'ять років перервав роботу в кіно, присвятивши себе театру. Знявши в 1945 – 1946 роках три мелодрами із сільського життя («Кизилірмач», «Степовий орел», «Урожай»), він розлучився з кінематографом.

Проживши довге, сповнене цікавих моментів життя, яке відкривало для Ертугрула Мухсіна все нові і нові сюжети, він закінчив своє життя у 1978 році. Його внесок у розвиток турецького кінематографу неоціненний, адже він стояв біля його витоків і всіляко сприяв подальшому розвитку. Він не зупинявся на одному місці, постійно подорожував і навчався у своїх колег. Так і на Одеській кіностудії він переймав той, хоч і не великий, але такий всеосяжний досвід його колег. Як зазначав сам Ертугрул у своїх інтерв'ю, радянським фільмам немає рівних. Він захоплювався фільмами Олександра Довженка, Всеволода Пудовкіна, Михайла Ромма і прагнув навчитись знімати революційне кіно. Як показав час йому це вдалося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владимирский Б. Венок сюжетов / Борис Владимирский [Електронний ресурс] – Вінниця: Континент – ПРИМ, 1994. – Режим доступу: http://royallib.com/book/vladimirskiy_boris/venok_syujetov.html
2. Гусейнов А. А Турецкое кино: история и современные проблемы / А.А.Гусейнов. – М., – 1978. – 180 с.
3. Каплер А. Я. Одесса-Мама // «Я» И «МЫ». Взлеты и Падения Рыцаря Искусства / Предисл., сост. и подгот. текста Ю. В. Друниной. – М.: Книга, 1990. – с. 55 – 56.

4. Спартак // Советские художественные фильмы. Аннотированный каталог / Сост. Н.А.Глаголева, М.Х.Зак, А.В.Мачерет, Л.А.Парфенов и др.; под ред. А. В. Мачерета (рук.), Л. А. Парфенова, О. В. Якубовича и М. Х. Зак. – М.: Государственное издательство «Искусство», 1961. – Т.1. Немые фильмы (1918 – 1957). – с. 168-169.
5. Янгиров р. М. Илья Ильф о кино (вступительная статья и публикация текстов писателя о кино) / р. М. Янгиров // Киноведческие записки: журнал / Всесоюзный научно-исследовательский институт киноискусства Госкино СССР; под ред. А. с. Трошина. – М.: ВНИИ киноискусства Госкино СССР, 1989. – №5. – с. 123.
6. Richardson Tanya. Between Cosmopolitan and Provincial: Spaces of History and the Place of Odes(s)a // Kaleidoscopic Odessa: history and place in contemporary Ukraine. – Toronto [Ont.]: University of Toronto Press Incorporated, 2008. – P. 237. – XI, [3], 280 p. – (Anthropological horizons, T. 35).

* * *

УДК 796.071.42(091)(477.53)

В. Григор'єв

ОЛІМПІЄЦЬ З ПОЛТАВСЬКОГО СТЕПУ

У статті розкривається життєвий шлях та діяльність генерал-лейтенанта, засновника олімпійського руху на Полтавщині Олексія Дмитровича Бутовського.

Ключові слова: олімпіада, Полтавщина, родина, Бутовський, спорт.

У 2016 році Ріо-де Жанейро прийматиме XXXI-і Олімпійські ігри сучасності на спортивних аренах яких звучатимуть дорогі їх засновникам і всім жителям планети слова: «О, спорт – ти мир!» Як засіб примирення у стародавній Греції було проведено 293-и Олімпіади. Вони збиралися у містечку Олімпія впродовж 1172-х років аж до заборони римським імператором Феодосієм I у 392 р.н.е. Його онук Феодосій II зруйнував і Олімпію.

Полтавщина дала світові чимало непересічних особистостей в різних галузях людської діяльності. Серед них важливе місце займає видатний міжнародний спортивний діяч, життя якого було присвячене популяризації спорту і миру, один із ініціаторів відродження сучасних